

Odnos mobilizacijske i borbene gotovosti kao činilaca pripreme oružanih snaga za oružanu borbu

Potpukovnik mr *SVETOZAR RADIŠIĆ*

Ukoliko se mobilizacijska i borbena gotovost posmatraju s aspekta odnosa njihovih ciljeva (mobilizacije i borbe) i pri tome se kao kriterijum koristi uspešnost jedinice u izvođenju borbenih zadataka posle mobilizacije nameće se zaključak da se mobilizacijska gotovost ne može smatrati užom od borbene gotovosti i njenim elementom. Da mobilizacijska gotovost ne bi trebalo da čini element borbene gotovosti može se dokazati mnoštvom primera iz postojeće prakse i brojnim matematičkim i logičkim metodima. Regulisanjem odnosa između te dve gotovosti stvaraju se uslovi za uređenje klasifikacija vezanih za pripremu oružanih snaga za oružanu borbu.

U istraživanju koje je osnova ovog razmatranja dokazano je da definicije i klasifikacije u okviru pripreme oružanih snaga za oružanu borbu nisu dobre, što je uzrokovalo nedovoljno dobru podelu na elemente pripreme oružanih snaga i borbene, odnosno mobilizacijske gotovosti.

Nedostatak valjanih definicija i klasifikacija uzrokovao je i nedostatak odgovarajućeg modela koji bi omogućio usavršavanje procesa pripreme oružanih snaga za oružanu borbu, a pre svega procesa izgrađivanja borbene i mobilizacijske gotovosti.

U radu se razmatraju neki aspekti odnosa mobilizacijske i borbene gotovosti radi ukazivanja na problem koji ometa vrednovanje obe vrste gotovosti jer neposredno utiče na način i sadržaj njihove kontrole i ocenjivanja, a time i na mogućnost njihovog usavršavanja.

Savremene doktrine i snage za njihovu realizaciju¹ opredeljuju i stepen pripremljenosti oružanih snaga za oružanu borbu. Mobilizacijska i borbena gotovost su najvažnije komponente pripreme za rat i osnovni rezultat rada vojne organizacije kao sistema u uslovima mira.

Trajanje neposrednih priprema za ratna dejstva i početnog perioda rata sve se više skraćuje usled ubrzanog razvoja materijalno-tehničkog činioca rata i istovremenog povećanja opštih sposobnosti ljudskog činioca. Zbog progresa u mehani-

¹ Uprkos pomaku ka smanjenju arsenala nuklearnog i hemijskog oružja, sve oružane snage i dalje opremaju i naoružavaju svoje jedinice najsavremenijim konvencionalnim naoružanjem. Granica moći među taktičkim nuklearnim i konvencionalnim naoružanjem visoke moći se pri tom sve više gubi.

zaciji i automatizaciji, a posebno zbog sve većih mogućnosti za dejstva sa distance, povećava se značaj mobilizacijske gotovosti, što potvrđuju i sledeće činjenice: (1) povećane su mogućnosti za iznenađivanje, maskiranje, obmanjivanje, perfidije i različita ratna lukavstva, kao i pokretljivost, vatrene i obaveštajne mogućnosti oružanih snaga; (2) posledice u slučaju neuspeha mobilizacije su katastrofalne ili veoma teške; (3) minimalna je mogućnost za ispravku grešaka za vreme mobilizacije (uslovljenih nedovoljno valjanim radom u pripremi) i otklanjanje posledica; (4) mobilizacijom se obuhvataju svi resursi društvene zajednice, a borbenom gotovošću pretežno resursi oružanih snaga; (5) snažan je uticaj društvenih uslova na pripremu, tok i uspeh mobilizacije, i posebno na moralno-političko stanje oružanih snaga; (6) postojanje sve više jedinica „R“ klasifikacije, zbog brojnog smanjenja mirnodopskih oružanih snaga, potencira mobilizacijsku u odnosu na druge vrste gotovosti oružanih snaga; (7) vreme donošenja odluke i sama odluka – da li, kada i na koji način izvesti mobilizaciju – izuzetno su značajni. Ta odluka ima i političku, a ne samo vojnu dimenziju, i (8) uspeh, odnosno neuspeh mobilizacije presudno zavise od mobilizacijske gotovosti.

Odnos mobilizacijske i borbene gotovosti može se, i mora, razmatrati pre svega stoga što ga određuje nekoliko očiglednih nelogičnosti: (1) jedna vrsta gotovosti je deo druge vrste, iako bi bilo logično da se opštija gotovost deli na nekoliko komponenata, pa bi se u tom slučaju, na primer, borbena gotovost delila na nekoliko vrsta borbenih gotovosti, a ne bi joj element bila mobilizacijska gotovost i drugi elementi koji nisu gotovosti;² (2) posmatranjem te dve vrste gotovosti s aspekta odnosa njihovih ciljeva (mobilizacija i borba) može se zaključiti da je nelogično smatrati mobilizacijsku gotovost užom od borbene (a samo u tom slučaju joj može pripadati), pošto mobilizacija često obuhvata veće snage i sredstva, a mobilizacijska gotovost može imati i veći značaj, posebno neposredno pred rat; (3) nemoguće je da po jednoj klasifikaciji budu istog ranga, kao elementi pripreme oružanih snaga za oružanu borbu (prema *Strategiji ONO i DSZ SFRJ*),³ a po

² Prema postojećoj podeli na elemente borbenu gotovost, čine, osim njenih stvarnih elemenata, činioци i uslovi koji utiču na njeno određenje i vrednost.

³ *Strategija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ, SSNO, COSSIS „Maršal Tito“*, Beograd, 1987, str. 115.

drugo je da je jedna element druge, kako je normativno određeno pravilnikom za kontrolu i ocenjivanje borbene gotovosti,⁴ gde je mobilizacijska element borbene gotovosti; (4) posmatrano matematički,⁵ kada bi mobilizacijska bila element borbene gotovosti one ne bi mogle biti ni u jednoj varijanti iste vrednosti, a to se sukobljava s istinom da mobilizacijska gotovost može u pojedinim slučajevima biti i značajnija, sadržajnija i obimnija. Smatramo da je teško odrediti koja je od njih značajnija i tvrditi da mobilizacijska više uslovljava borbenu, nego borbena mobilizacijsku gotovost.⁶

U ovom radu ćemo metodom analize, polazeći od iskustvenih sadržaja, sveobuhvatnim misaonim operacijama i primenom više kriterijuma⁷ približnije odrediti problem korelacije između dve navedene gotovosti. Dakle, predmet razmatranja nisu definicije i analize sadržaja te dve gotovosti (i da li je u redu klasifikacija unutar njih), već njihov odnos unutar klasifikacije u kojoj su one elementi. Naime, nedovoljno regulisan i određen odnos između te dve gotovosti izaziva izuzetno značajne posledice u praksi,⁸ koje najčešće nastaju iz nepravilno uspostavljenog odnosa.

⁴ Postojeće klasifikacije u teoriji ratne veštine jasno razdvajaju te dve vrste pripremljenosti oružanih snaga za oružanu borbu. Te podele su dovoljan argument. Ako nisu korektne, to se odražava i na normativna dokumenta i na praksu. Njih treba poštovati sve dok se ne dokaže da postoje bolje.

⁵ Savremeni matematički metodi omogućavaju dosta verno i sa organizacijskog stanovišta podobno preslikavanje složenih i dinamičnih društvenih pojava u modele kojima je moguće upravljati i koji se mogu kontrolisati i koristiti za istraživanje zakonitosti tih pojava.

⁶ Ako bi to bilo tačno i dokazano bile bi neophodne mnoge izmene u teoriji, a mobilizacija i njena gotovost dobile bi značajnije mesto, što znači i drugačiji tretman i drugu raspodelu snaga i sredstava u prostoru i vremenu.

⁷ Na primer, upoređivanjem sadržaja dva pojma, elemenata, sadržaja i uslova, zatim nastanka, trajanja, odnosa prema rukovođenju i komandovanju i sl. Slični kriterijumi će biti i za ostale misaone operacije u analizi sadržaja.

⁸ Postojeći jugoslovenski model je višestruko prevaziđen jer nije usklađen sa brojnim društvenim promenama. Insistiranjem na jugoslovenskoj specifičnosti nisu dovoljno poštovana dostignuća u savremenoj teoriji ratne veštine. Suviše dugo je zadržana ideološka zasnovanost svih odnosa u oružanim snagama, koji su osnova za osposobljavanje ljudskog činioca. Što je najvažnije, osnovna podela na gotovosti nije korektna, a to je praksa redovno potvrđivala u miru, za vreme mirnodopskih kontrola mobilizacija pojedinih jedinica. Najnovija potvrda za to su problemi ispoljeni tokom delimične mobilizacije (u periodu juni-oktobar 1991) i povećani gubici na bojnopolju kojima se plaćaju svi propusti iz mirnodopskog rada, a isto tako pristup i rad za vreme pripreme i izvršenja mobilizacije. Zapravo, uspešnost jedinica u izvođenju ratnih zadataka jeste i jedini kriterijum za ocenu da li je dobro rađeno u toku mira i za vreme mobilizacije. Neki od uzroka brojnih propusta vezanih za mobilizacijsku i borbenu gotovost su: (1) ometanje priprema oružanih snaga iz spoljne sredine kroz upravnu funkciju Predsedništva SFRJ i vlade SFRJ i kroz stranačku aktivnost nedovoljno razvijenog višepartijskog sistema; (2) nedovoljno dobra teorijska, normativna i praktična rešenja u sistemu

NEKI PROBLEMI ISTRAŽIVANJA ODNOSA MOBILIZACIJSKE I BORBENE GOTOVOSTI

Kao što u ratnoj veštini, koja je i sama model, na određeni način, u odnosu na predmet istraživanja (ratna stvarnost), postoje ograničenja u istraživanju, tako i u slučaju borbene i mobilizacijske gotovosti postoje značajna istraživačka ograničenja, jer se spremnost za borbu može odrediti tek početkom borbe, a spremnost za mobilizaciju samo u toku mobilizacije. Realna istraživanja se mogu sprovesti u borbi i za vreme mobilizacije, a van toga stvaranjem odgovarajućeg modela u uslovima približno stvarnim, mada problemi modelovanja nisu, ni u ovom slučaju, manji od epistemoloških i gnoseoloških problema.

Odnos mobilizacijske i borbene gotovosti određuje njihovo mesto i ulogu u prostoru, a time i odgovarajuću klasifikaciju u teorijskom modelu u koji su preslikani. U slučaju da se odnos ne spozna, ne postoji ni odgovarajuća klasifikacija, ni odgovarajući model.⁹ Prema našoj teoriji ratne veštine i na osnovu normativnih rešenja, mnogi sadržaji elemenata pripreme oružanih snaga za oružanu borbu su „izmešani“. Tako, na primer, disciplinovanost istovremeno pripada i rukovođenju i komandovanju i moralnom stanju, uređenje teritorije, iako samostalni element pripreme oružanih snaga za oružanu borbu, pripada i rukovođenju i komandovanju, finansiranje se pojavljuje i kao izdvojeni element borbene gotovosti itd. Predstavu o teorijskoj konfuziji upotpunjava odnos borbene gotovosti prema ostalim činionicima pripreme oružanih snaga za oružanu borbu, formulisan stavovima u *Strategiji ONO* i *DSZ SFRJ* i *Strategiji oružane borbe*, gde su praktično iz istog

rukovođenja i komandovanja oružanim snagama; (3) propusti u informacionom sistemu, posebno nedovoljno poznavanje protivničkih i sopstvenih snaga, uz istovremeno oticanje podataka o sopstvenim snagama, a u vezi s tim – propusti u zaštiti podataka, i (4) pristup zadatku mobilizacije, koji se najviše manifestovao kroz nedovoljnu obučenost za mobilizaciju (videti: Milisav Sekulić, *Propusti kao opomena*, „Narodna armija“, Beograd, br. 2.737, oktobar 1991, str. 46).

⁹ Događa se da o istom delu stvarnosti postoje brojne klasifikacije, jer su nastale iz podeljenosti na nauke i naučne discipline u tzv. analitičkom pristupu stvarnosti (na primer, vojnoinženjerska psihologija je podsistem vojne nauke, a može jednako biti i podsistem psihologije). S aspekta dijalektike, to je štetno i neprincipijelno, jer je taj deo stvarnosti ono što jeste samo kao celina, a do celine se može stići jedino sintezom. Analize su nedijalektične (mada su neophodne u procesu spoznaje), zasebno gledano, pa se tek sintezom dostiže celina i potpun sadržaj, a time i razvoj, dinamičnost, kompleksnost.

izvora (Centar oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije) potekle različite relacije i definicije elemenata pripreme oružanih snaga za oružanu borbu. Naime, prema *Strategiji ONO i DSZ SFRJ*, borbena gotovost je jedan od činilaca pripreme oružanih snaga za oružanu borbu,¹⁰ a prema *Strategiji oružane borbe* – svi činioци pripreme oružanih snaga za oružanu borbu imaju za cilj postizanje visokog stepena borbene gotovosti oružanih snaga.¹¹ Svakako, to nije i ne znači isto, posebno kada se zna šta se smatra elementima pripreme oružanih snaga za oružanu borbu. Stoga se nameće zaključak da je definisanje mobilizacijske kao elementa borbene gotovosti, specifičnost naše teorije ratne veštine, nastalo više iz praktičnih razloga, nego iz teorijskih, naučno verifikovanih postavki. Posebno je uočljivo da su pojmovi mobilizacijske i borbene gotovosti i njihova korelacija malo obrađivani i da je postojeća literatura, verovatno zbog poverljivog sadržaja, uopštena, štura i gotovo neupotrebljiva¹² za unapređivanje teorije iz te oblasti. Osim u *Strategiji oružane borbe oružanih snaga SSSR*¹³ i oružanih snaga zemalja koje su pripadale VU,¹⁴ ni u jednoj se drugoj strategiji mobilizacijska gotovost ne smatra elementom borbene gotovosti. Stoga, na osnovu navedenog, treba odgovoriti na osnovno i suštinsko pitanje u kakvom su odnosu mobilizacijska i borbena gotovost.

Mada se ne može tvrditi da nije bilo pokušaja da se drugačije odrede elementi borbene gotovosti u našoj teoriji ratne veštine,¹⁵ ni u jednom od navedenih dela, čak ni u sličnim istraživanjima COSSIS-a, ne postavlja se problem čiste klasifikacije u okviru elemenata pripreme oružanih snaga za oružanu borbu i poštovanja odnosa rada i rezultata rada, o čemu je, uz poštovanje ostalih kriterijuma, trebalo voditi računa.

¹⁰ *Strategija ONO i DSZ SFRJ*, isto, str. 115.

¹¹ *Strategija oružane borbe*, SSNO (COSSIS), Beograd, 1983, str. 157–158.

¹² Videti: V. Perehudov, *Bojeva gotovost i kako je shvatiti?*, Voenoe izdatelstvo ministarstva oboroni SSSR, Moskva, 1969, str. 23–25.

¹³ V.D. Sokolovski, *Vojna strategija*, VIZ, Beograd, 1965.

¹⁴ Videti: Slavčo Grigorov, *Održavanje visoke borbene gotovosti i usavršavanje ratne veštine garancija su pobeđe u savremenom ratu*, Armejski komunist, Sofija, (1975) 10, okt., i A. Preuhs, *Kako se proverava bojna gotovost vodova?*, Militarwesen, (1975) 5, mai.

¹⁵ Činili su to mnogi autori u svojim radovima, kao D. Pekić, M. Stanišić, Ž. Gerbec, M. Džankić i drugi.

ODNOS MOBILIZACIJSKE I BORBENE GOTOVOSTI KAO KRITERIJUM ZA NJIHOVO BLIŽE ODREĐENJE

Mada mobilizacijska i borbena gotovost postoje otkad i oružana borba,¹⁶ nisu, ipak, jasno i potpuno određene,¹⁷ pa definicija ima koliko i autora. Odnos mobilizacijske i borbene gotovosti određen je njihovim ciljem, značajem, strukturom i sadržajem. Nije sporno da su srodne prema sadržaju, a različite prema cilju i značaju. Dok im se ciljevi i sadržaji menjaju u odnosu na koncepcije i doktrine, značaj im zavisi od opšte vojno-političke situacije, razvoja činilaca rata i konkretnih uslova u bližem i daljem okruženju, što znači da je on mnogo promenljiviji. Samostalnost borbene i mobilizacijske gotovosti potvrđuje činjenica da istovremeno može postojati visoka borbena gotovost, a niska mobilizacijska, i obratno, iako su najčešće srazmerne i uzajamno uslovljene, a razlog je verovatno to što mobilizacija vremenski i prostorno prethodi borbi.

Sintagma „mobilizacijska i borbena gotovost“, uspostavljena korelacijom između ta dva činioca pripreme oružanih snaga za oružanu borbu, često se pominje u teoriji ratne veštine, a posebno u stavovima koncepcije ONO i DSZ o strategiji oružane borbe.¹⁸ U primeni, pak, ta sintagma ne postoji, već se mobilizacijska gotovost najčešće smatra elementom borbene gotovosti i njen je osnovni indikator.¹⁹ Preduslov za definisanje tih odnosa jeste analiza definicija mobilizacijske i borbene gotovosti, kao i definicije pripreme oružanih snaga za oružanu borbu, kao opštije. Nakon analize definicija gotovosti kao opšteg pojma, na kojima se zasnivaju definicije mobilizacijske i borbene gotovosti, nije jasno da li je gotovost posebna kategorija spremnosti, vreme, rok ili spremnost. U svakom slučaju, postojeće definicije nisu uverljive i nisu odgovarajuća teorijska podloga za dalju konkretizaciju i operacionalizaciju pojma „gotovosti“. To bi se moglo tolerisati da

¹⁶ Videti: Željko Gerbec, *Neka pitanja borbene gotovosti*, „Vojno delo“, br. 7–8/1961, str. 455–466.

¹⁷ Dokaz – sva literatura iz navedene tematike.

¹⁸ Strategija oružane borbe, *isto*.

¹⁹ *Pravilnik o kontroli i ocenjivanju borbene gotovosti u oružanim snagama*, SSNO (GINO), Beograd, 1977.

nema i drugih mogućnosti za definisanje, ili da je prilikom definisanja do kraja ispoštovan bilo koji kriterijum.²⁰ Slično je i sa mobilizacijskom i borbenom gotovošću.

Poređenjem borbene i mobilizacijske gotovosti može se uočiti da: (1) u teoriji ratne veštine ne postoji uređena relacija između te dve vrste gotovosti;²¹ (2) nije ustanovljena razlika između skupova njihovih sadržaja; (3) nije dovoljno potencirana razlika u njihovim ciljevima, i (4) nisu utvrđene njihove specifičnosti u odnosu na njihovo prostorno i vremensko određenje. Sve to povećava potrebu za konvencijom o tretmanu odnosa mobilizacijske i borbene gotovosti, zasnovanom na naučnom istraživanju²² tog odnosa. Naime, na osnovu rezultata istraživanja treba odlučiti koja je relacija, zbog njihove stalne razvojnosti, procesnosti, dinamičnosti i kompleksnosti – optimalna. To podrazumeva iznalaženje korelacije koja matematički izražena daje model koji se može koristiti kao kibernetički. Odnosno, koja omogućava da se na osnovu rezultata (izlaza) unapređuje (povratnom spregom) celokupan proces izgradnje mobilizacijske i borbene gotovosti, a time i njihov nivo i, konačno, priprema jedinice (ili u opštem smislu oružanih snaga) za oružanu borbu.

Jedan od najboljih kriterijuma za određivanje vrednosti borbene gotovosti jesu borbene mogućnosti jedinice (vatrene, prostorne, manevarske, mogućnosti otpora i sposobnost snaga). Adekvatan kriterijum za mobilizacijsku gotovost trebalo bi da su mobilizacijske mogućnosti jedinice (na primer, mogućnosti aktiviranja pozivarske službe, mogućnosti pozivarske službe, mogućnosti povećavanja brzine – smanjenje trajanja mobilizacije, mogućnosti organizovanja i osposobljavanja ljudi, životinja i materijalnih sredstava prema ratnom planu itd.). Kao zajedničko za obe vrste gotovosti mogu se smatrati: (1) organizacija jedinice u kojoj se izgrađuju i održavaju; (2)

²⁰ Definiens nije precizan i tačan. Najčešće su definicije nominalne, bez potrebne i odgovarajuće konvencije, te nisu usklađene i očito su iz različitih izvora.

²¹ Na primer, prema načelima francuske teorije ratne veštine borbena gotovost je kombinacija statičkog stanja, tzv. operativne sposobnosti i dinamike, tzv. taktičke sposobnosti. Mobilizacijska gotovost ne postoji kao posebna vrsta gotovosti. U našoj teoriji ratne veštine postoje pojmovi: mobilizacijske pripreme, pripremanje mobilizacije, mobilizacijska gotovost. Prava slika teorijske (ne)određenosti odnosa te dve gotovosti u nas je prikazana u *Strategiji oružane borbe*: „borbena gotovost omogućava sprovođenje mobilizacije...“ i „zadatak mobilizacije je dovođenje u gotovost za borbena dejstva...“

²² U istraživanju treba poći od primenjenih metoda na osnovu kojih je stvorena postojeća podela. Razlog za istraživanje je i osavremenjavanje postojećih, primenjenih metoda.

kvalitet i uvežbanost rukovođenja; (3) veze; (4) popunjenost; (5) moralno stanje ljudstva; (6) zaštićenost; (7) pozadinska obezbeđenost jedinice, i drugo.

Mada se verifikovani stavovi i u naučnoj teoriji dobijaju nadgradnjom i unapređivanjem već postojećih (sve drugo je nivoa naučnog otkrića), u našoj teoriji nema tragova o preobražaju mobilizacijske u element borbene gotovosti.²³ Naprotiv, o njima i njihovim modalitetima (izgradnja i održavanje borbene gotovosti i mobilizacijske pripreme) postoje stavovi u *Strategiji ONO i DSZ SFRJ* kao o ravnopravnim činionicima pripreme oružanih snaga za dejstvo u vanrednim prilikama i opštenarodnom odbrambenom ratu.

Podela borbene gotovosti na elemente, prema kojoj je mobilizacijska deo borbene gotovosti, nije potvrđena u teoriji ratne veštine, ali ima visoku upotrebnu vrednost i gotovo je neprikosnovena zbog pravne verifikacije. Naime, *Ustavom SFRJ* i, na osnovu njega, *Zakonom o ONO* (1984, čl. 84) regulisana je obaveza SSNO da konkretizuje postupak kontrole borbene gotovosti. Donošenjem odgovarajućih propisa i normativnih dokumenata to je i učinjeno. Prihvaćena podela na elemente borbene gotovosti, sankcionisana zakonom, u primeni je i ne postavlja se pitanje njene korektnosti, a na taj način je, zapravo, određen i odnos mobilizacijske i borbene gotovosti. Iako taj odnos treba istražiti kao poseban problem, čini se da u njemu ima više stavova koji nisu sporni, na primer:

- borbena i mobilizacijska gotovost su jednako nedovoljno određene, pa se u oba slučaja postavlja pitanje da li se radi o spremnosti, sposobnosti ili osposobljenosti za borbu, odnosno mobilizaciju;

- to su jedina dva elementa pripreme oružanih snaga za dejstvo – upotrebu, koji se nazivaju „gotovost“;

²³ Iako se može tvrditi da borbena i mobilizacijska gotovost postoje od kada i oružane snage, pre i neposredno nakon drugog svetskog rata različito su nazivane: borbena vrednost, sprema za rat, bojna ili bojeva gotovost i sl. (videti: Miloje Jelisijević, *O borbenoj vrednosti naših pukova u minulim ratovima*, „Ratnik“, Beograd, mart 1924, str. 41). Termin „borbena gotovost“ upotrebljavan je pre drugog svetskog rata samo u političkim govorima (Lenjin – bojevaja gotovost), a u našoj teoriji ratne veštine tek od 1961. godine (Ž. Gerbec, *Neka pitanja borbene gotovosti*, „Vojno delo“, br. 7–8/1961, str. 455–466). Od tada, a naročito od prihvatanja tog termina i u doktrinarnom dokumentu *Strategija oružane borbe* i svi termini na engleskom navedeni kao combat readiness prevode se kao „borbena gotovost“, pa se čini da je i na Zapadu taj termin uveden istovremeno, iako on ima više različitih značenja (spremnost, raspoloživost, sposobnost i sl.), uglavnom u smislu operativne spremnosti za borbu.

– sadržaji radnog procesa u kojima se izgrađuju borbena i mobilizacijska gotovost određeni su sadržajima koji se očekuju u borbi i za vreme mobilizacije;

– obe vrste gotovosti odnose se prema ostalim komponentama pripreme oružanih snaga za dejstvo na isti način kao prema uslovima, jer je u njima suština pripreme;²⁴

– međuzavisnost mobilizacijske i borbene gotovosti uslovljena je zajedničkim sadržajima, elementima organizacije u kojoj nastaju i održavaju se i zajedničkim osobinama;²⁵

– za njihovo objedinjavanje, u postojećoj praksi, verovatno je presudno (1) pojednostavljivanje procesa njihove izgradnje; (2) cilj na istom pravcu; (3) više zajedničkih osobina, i (4) praktičnost – mogućnost da se pod jednim elementom pripreme oružanih snaga obuhvate sadržaji svih ostalih.²⁶

Da bi se uopšte moglo govoriti o aspektima navedenog odnosa prvo treba predstaviti postojeći, barem njegove osnovne karakteristike, a zatim protumačiti i druge moguće varijante. Izgradnjom borbene izgrađuje se najveći deo mobilizacijske gotovosti.²⁷ Sličnost između njih posebno je izražena u odnosu na druge elemente borbene gotovosti. Dok za mobilizacijsku gotovost može da se tvrdi da je, kao i borbenu, čine *BM*, *BO*, *IS*, *BiS* i *SMS*,²⁸ to se ne može tvrditi za ostale elemente borbene gotovosti.²⁹ Analizom ostalih činilaca pripreme oružanih snaga za oružanu borbu dolazi se do sličnog zaključka – da je srodnost mobilizacijske i borbene gotovosti mnogo veća od srodnosti svake od njih pojedinačno s drugim činilacima. Ako se, na primer, uporede mobilizacijska gotovost i „uređenje teritorije“, uočavaju se potpuno različiti sadržaji. Isto je sa ciljem i zadacima, a i sa značajem upoređenih činilaca. Dakle, po svemu sudeći, mobilizacijska i borbena gotovost jesu

²⁴ Stoga ne treba da čudi to što su u normativnim aktima ostale komponente pripreme oružanih snaga „ubačene“ u sadržaj borbene gotovosti.

²⁵ Poput sledećih osobina: kontinuelnost, potpunost, visok nivo, usmerenost ka cilju i slično.

²⁶ To je, verovatno, i dovelo do konfuzije u sadržaju borbene gotovosti i do problema njenog definisanja.

²⁷ Tu relaciju je moguće analizirati metodom „crne kutije“. Naime, pošto su ulazni i izlazni elementi pri izgrađivanju mobilizacijske i borbene gotovosti isti, odnosno veoma slični, onda se i njihov sadržaj ne može značajno razlikovati.

²⁸ *BM* – borbeni moral; *BO* – borbena obuka; *IS* – informaciono stanje; *BiS* – bezbednost i samozaštita; *SMS* – stanje materijalnih sredstava.

²⁹ Na primer, *BO* ne može da se sastoji od *BM* ili *BiS*, iako oni utiču jedni na druge u svojstvu delova celine, formirajući osobine elemenata i celine.

srodne, ali nisu isto, i jedna ne čini deo druge, barem ne u svim situacijama.³⁰ Dokaz za to je njihova samostalnost i izražena međusobna konvergencija i divergencija, zavisno od promena vojno-političke situacije i statusa jedinica.

Vreme mobilizacije je zasebno,³¹ a prethodi vremenu borbe, što mobilizacijsku gotovost izdvaja kao posebnu dimenziju, jer se mobilizacija, načelno, realizuje pre prve borbe. Prostor za mobilizaciju se obično ne poklapa s mestom upotrebe mobilisanih snaga i posebno se određuje, a mobilizacijska gotovost je neposredno vezana za taj prostor prilikom planiranja, organizovanja i uvežbavanja. Promene i stanje u društvu mnogo neposrednije utiču na mobilizacijsku nego na borbenu, jer je borbena gotovost više izolovana i pod kontrolom mirnodopske komponente oružanih snaga. Dakle, i mobilizacijskoj gotovosti pripada deo n-dimenzionalnog prostora, sa više dimenzija koje se mogu meriti i vrednovati. Njen prostor se menja u skladu s promenama vrednosti elemenata od kojih je i sama sačinjena.

Korelacija između navedenih gotovosti može se analizirati i na druge načine. Posmatrano u prostoru i vremenu, mirnodopskom periodu je bliža realizacija mobilizacijske gotovosti, a da bi bila uspešna, ona mora sadržati visok stepen borbene gotovosti. Naime, nema borbene gotovosti pre i bez mobilizacijske, a to znači da borbeni moral (BM) ne postoji kao element borbene gotovosti do mobilizacije (do nje bi pre mogao biti element mobilizacijske gotovosti). Tek od mobilizacije postaje element borbene gotovosti transformisan iz prethodnog stanja. Za vreme mobilizacije preduzimaju se mnoge mere za podizanje nivoa borbene gotovosti, kao: izvođenje borbene obuke, intenziviranje moralnog vaspitanja, postupci za poboljšanje samozaštite i bezbednosti, podizanje na najviši nivo stanja borbenih i drugih tehničkih sredstava, povećanje resursa i slično. Mobilizacijska gotovost je, u većini

³⁰ Zavisno od klasifikacije jedinice.

³¹ S aspekta vremenskog i prostornog određenja, gotovost oružanih snaga bi se mogla podeliti na: gotovost za realizaciju zadataka u mirnodopskim uslovima (kada se postavljaju temelji pripreme za mobilizaciju i borbu), gotovost za izvršenje mobilizacije (mobilizacijska gotovost) i gotovost za borbu (borbena gotovost). Sve tri gotovosti se mogu kontrolisati samo onda kada postoje. Upravo zato ono što kontrolišemo u miru kao borbenu gotovost, u stvari, čini gotovost za izvođenje svakodnevnih zadataka s elementima pripremljenosti za mobilizaciju i elementima pripremljenosti za izvođenje borbenih zadataka.

slučajeva, veća u jedinicama u kojima je bolji moral, borbena obučenosť, samozaštita i bezbednost i bolje stanje materijalnih sredstava. Sadržaji obe gotovosti se podudaraju, jer je mobilizacijska gotovost šira za aktivnosti koje se preduzimaju samo tokom mobilizacije.³² Kod mobilizacijske gotovosti elementi borbene gotovosti su širi za obim snaga koje se mobilizuju izvan mirnodopskog jezgra i njemu priključuju. Činjenica da mobilizacijska može da obuhvati celokupnu borbenu gotovost ne znači da je borbena element mobilizacijske gotovosti, već ukazuje na kompleksnost njihove veze, uzajamnost i prožimanje, ali i negira postojeću podelu na elemente borbene gotovosti. Odnos među elementima borbene i mobilizacijske gotovosti, koji mogu da budu identični, u suštini je sličan. S jedne strane, to su elementi procesa u kojem se gotovosti izgrađuju, a s druge strane – elementi tih gotovosti. Odnos među elementima unutar gotovosti može slikovito da se prikaže matematičkim modelom zasnovanim na navedenoj uzročno-posledičnoj relaciji, preko teorije skupova,³³ radi lakše spoznaje korelacije između te dve vrste gotovosti. Ako se rad označi sa d , a rezultat rada sa r , onda u dvodimenzionalnom sistemu postoji relacija $d R r$, pa je to, u uprošćenom obliku, izraženo pomoću uređenih parova: $[(MV, BM), (BO, OiU), (IR, IS), (BR, BiS), (PzR, SMS)]$.

Međutim, pravi odnos se može slikovito prikazati i konkretnije:

$[(MV, BM), (MV, OiU), (MV, IS), (MV, BiS), (MV, SMS), (BO, BM), (BO, OiU), (BO, IS), (BO, BiS), (BO, SMS), (IR, BM), (IR, OiU), (IR, IS), (IR, BiS), (IR, SMS), (BR, BM), (BR, OiU), (BR, IS), (BR, BiS), (BR, SMS), (PzR, BM), (PzR, OiU), (PzR, IS), (PzR, BiS), (PzR, SMS)]$.

Prikazane relacije su refleksivne, tranzitivne i najčešće antisimetrične. Prirodne su i lako se dokazuju jer su očigledno logički korektne. Na primer, uređeni par u skupu koji je formiran elementom procesa izgradnje borbene (mobilizacijske) gotovosti i elementom tih gotovosti (BO, SMS) čini svojom prvom koordinatom *borbenu obuku*, a drugom *stanje materijalnih sredstava*. Relacija izražena na taj način znači da borbena obuka utiče na stanje materijalnih sredstava. Zapr-

³² U jedinicama različite klasifikacije ta podudarnost je različitog stepena.

³³ Teorija skupova relacije izražava matematički.

vo, može se reći da neposredno međusobno utiču, odnosno da je njihov međusobni uticaj upravo proporcionalan.

Navedene vrste prikaza relacija među elementima procesa izgradnje borbene (mobilizacijske) gotovosti i elemenata te dve gotovosti na najbolji način pokazuju kompleksnost njihovog odnosa. Pošto u tim relacijama nema rukovođenja, a samim tim ni komandovanja, zbog specifičnosti, treba im, jer objektivno postoje i povezani su s borbenom (mobilizacijskom) gotovošću, odrediti mesto u radnom procesu. Za to postoje najmanje dva realna načina.³⁴ *Prvi način* je da se uspostavi nova veza (koja do sada u teoriji nije predviđena) rukovođenja i komandovanja sa njihovim elementima, tako da elementi budu moralno vaspitanje (MV), borbena obuka, informacioni (IR), bezbednosni (BR) i pozadinski rad (PzR). U toj varijanti bi se rukovođenje i komandovanje ostvarivalo, kroz navedene elemente, funkcijama planiranja, organizovanja, komandovanja, koordinacije i kontrole, jer postoje relacije između radnog procesa i procesnih funkcija rukovođenja. Prema tom pristupu, rukovođenje i komandovanje usmeravaju celokupan rad u jedinici, sačinjen od navedenih elemenata i ispoljen kroz navedene funkcije. *Drugi način* je da se rukovođenju i komandovanju, zbog relativne samostalnosti, budući da usmeravaju ukupan rad u jedinici i da se prožimaju radom i rezultatima rada (odnosno, neposredno utiču na kvalitet rada i na rezultate rada), pridoda treća dimenzija.³⁵ U tom slučaju bi postojala relacija između rada, rezultata rada i rukovođenja i komandovanja, koje bi u određenom smislu bilo metarad ili nadrad.³⁶ Tada bi bile jasnije i neke druge relacije, na primer, nastajanje borbenog morala iz moralnog vaspitanja, uz istovremeni uticaj rukovođenja i komandovanja (slika 1).

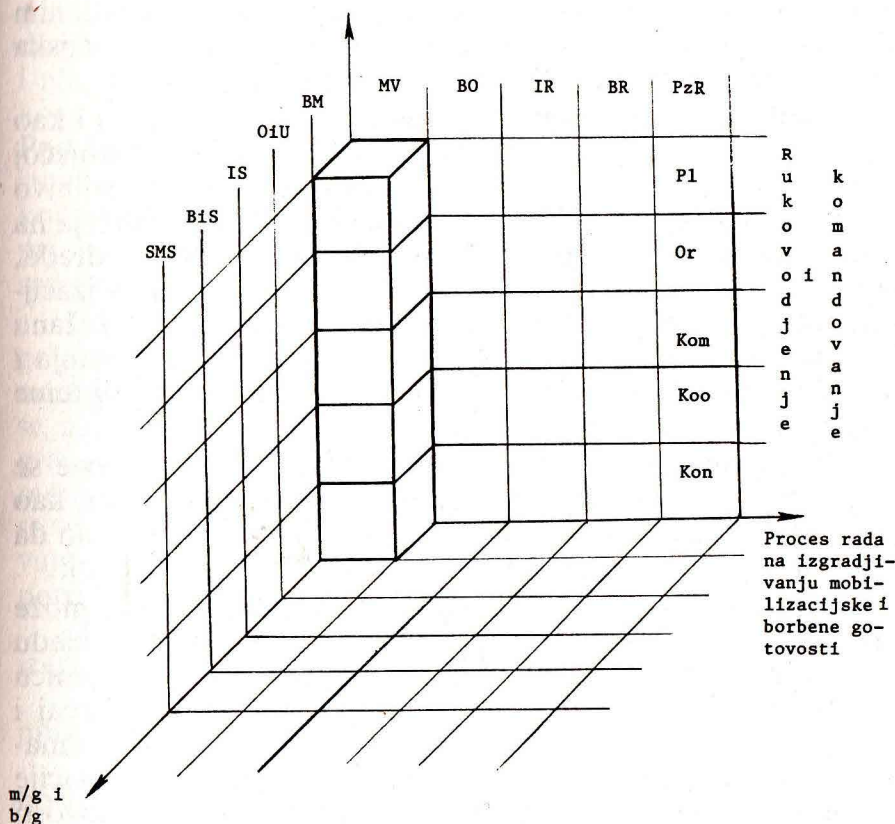
Očigledno je da se i jednom i drugom relacijom može rešiti pitanje odnosa mobilizacijske i borbene gotovosti istovre-

³⁴ U primeru je rukovođenje i komandovanje namerno izostavljeno jer ga nema van radnog procesa u jedinici, pošto se realizuje kroz planove, organizaciju i komandovanje, moralnim vaspitanjem, borbenom obukom, informacionim, bezbednosnim i pozadinskim radom, a van njih nema ni prostora ni vremena prema planu i programu.

³⁵ To nije neobično, jer kompleksni i dinamični procesi mogu biti višedimenzionalni, čak je manje verovatno da su dvodimenzionalni u svom matičnom odnosu.

³⁶ U takvom odnosu rukovođenja i komandovanja prema radu rukovođenje dobija na značaju. Tako se oprirođuje postavka da na rukovodećim mestima moraju biti najumniji i najposposobniji, što je jedna od osnovnih postavki efikasnosti sistema u kojem postoji rukovođenje.

menim pomeranjem obuke iz procesa pripreme oružanih snaga za oružanu borbu u radni proces u jedinici, jer njemu pripada. Uz to, potrebno je proširiti sadržaj obuke za sadržaje vezane samo za mobilizacijsku gotovost,³⁷ a to znači dodati sadržaje u funkciji mobilizacije, koncentracije i strategijskog razvoja.

Odnosi između mobilizacijske i borbene gotovosti ne iscrpljuju se primenom navedenih metoda. Jedan od višenamenskih modela koji može da pomogne u određivanju odnosa jeste višekriterijumsko programiranje, kojim se, zapravo, obezbeđuje uređenje odnosa i rangiranje elemenata po težini, značaju i vrednosti, i izdvajanje manje značajnih elemenata,

³⁷ Naravno, težišno u obuci starešina.

te ukazuje na optimalno rešenje njihove klasifikacije.³⁸ Taj metod bi se mogao primeniti za klasifikaciju elemenata pripreme oružanih snaga za oružanu borbu i za uređenje činilaca mobilizacijske i borbene gotovosti. Ekspertizom se mogu odrediti kriterijumi, njihove vrednosti i vrednosti intenziteta relativne važnosti kriterijuma. Preslikavanjem u uređenu grupu kriterijuma, varijante (elementi procesa izgradnje određene vrste gotovosti) mogu da se rangiraju prema postavljenim zahtevima. Tim metodom se može proveriti da li mobilizacijska pripada borbenoj gotovosti ili su istog ranga.³⁹

Mobilizacijska i borbena gotovost mogu se tretirati i kao jedna gotovost. Takav pristup se može zasnivati na postojećoj podeli, s tim da se mobilizacijska gotovost podigne na isti nivo na kojem je borbena gotovost, raspodelom njenog sadržaja na ostale elemente, a i da se terminološki drugačije odrede, odnosno objedine (naziv bi mogao biti: borbena i mobilizacijska gotovost – element pripreme oružanih snaga za oružanu borbu). To bi zahtevalo novi sistem njihovog vrednovanja i usavršavanja, a omogućilo bi značajno unapređivanje pripreme oružanih snaga za oružanu borbu.

Prema jednoj varijanti, mobilizacijska gotovost može se suziti na razliku sadržaja između nje i borbene gotovosti, kao što je sadašnjim pravilnikom regulisano, ali je neophodno da se kompleksnije sagleda i da joj se preciznije odrede sadržaji.

Nekoliko navedenih aspekata,⁴⁰ na osnovu kojih se može sagledati taj problem, potvrđuje dijalektičku vezu između činilaca pripreme oružanih snaga za oružanu borbu i činjenicu da svi oni nisu isti i da nemaju jednaku vrednost, značaj i uticaj. Teško je, posebno zbog njihove promenljivosti, dinamičnosti i složenosti, utvrditi neke nepromenljive relacije među njima. Međutim, odnos dve osnovne vrste gotovosti oružanih snaga treba spoznati i savremenim metodima odrediti optimalnu korelaciju radi usavršavanja činilaca procesa njihove izgradnje i tog procesa u celini.

³⁸ Serafim Opricović, *Višekriterijumska optimizacija*, „Naučna knjiga“, Beograd, 1980, i grupa autora, *Višekriterijalno programiranje*, „Informator“, Zagreb, 1978.

³⁹ Jer, ako su prema više kriterijuma istovremeno elementi jednaki po vrednosti, onda su isti i po rang i po nivou opštosti. Matematički je nemoguće da istu vrednost imaju dve alternative, a da jedna bude element druge. Svakako je vrednija i značajnija alternativa većeg stepena opštosti.

⁴⁰ Mogući su i drugi interdisciplinarni i intradisciplinarni aspekti.

Zaključna razmatranja

Dileme u vezi s odnosom mobilizacijske i borbene gotovosti ostaju, a varijante mogu biti veoma različite, određene primenjenim metodima i kriterijumima, koji treba da budu što funkcionalniji i savremeniji.

Mobilizacijsku gotovost, kao posebnu vrstu, moguće je i potrebno izdvojiti. Zatim joj, planiranjem i programima, treba dati odgovarajući sadržaj, a time i značaj i odgovarajuće mesto i ulogu. Na taj način bi mobilizacijska gotovost dobila mesto koje joj pripada i samostalnost potrebnu za dalje usavršavanje. Pod samostalnošću se podrazumeva veći deo izdvojenih sredstava, bolji odnos prema kadrovskim problemima i veća konkretizacija poslova na pripremi mobilizacije, koja može presudno da utiče na prvu borbu, početni period rata i na samu borbenu gotovost.⁴¹

Da bi se uspostavila stvarna korelacija između navedenih gotovosti neophodno je, pre svega, mobilizacijskoj gotovosti odrediti konkretan sadržaj i podeliti ga na elemente. Elementi se mogu rangirati primenom metoda višekriterijumskog programiranja. Pošto se radi o elementima procesa kojima se menjaju značaj, obim, sadržaj, vrednost i ostale osobine, oni se mogu rangirati uz predviđanje daljeg razvoja, što omogućavaju metodi operacionih istraživanja. Da bi se to postiglo potrebna su sledeća istraživanja:

(1) uticaj rukovođenja i elemenata procesa rada na izgrađivanje borbene i mobilizacijske gotovosti;

(2) odnos borbene i mobilizacijske gotovosti na osnovu njihovih elemenata;

(3) teorijsko određenje sadržaja pojedinih elemenata borbene i mobilizacijske gotovosti;

(4) određenje optimalnih metoda ocenjivanja dostignutog nivoa borbene i mobilizacijske gotovosti;

(5) optimalizacija upravljanja procesom izgrađivanja borbene i mobilizacijske gotovosti.

Sva predložena istraživanja zahtevaju timski rad, uz obavezno prisustvo eksperata iz oblasti u kojoj se istražuje,

⁴¹ Samo pravilnim pristupom mobilizacijskim zadacima, adekvatnim, temeljnim i stručnim radom, moguće je sprečiti probleme koji su ispoljeni prilikom poslednje delimične mobilizacije naših oružanih snaga.

koji treba da vode računa o rezultatima s aspekta prakse. Na osnovu njih bi trebalo izvesti izmene i dopune u teoriji ratne veštine, i to prvo u *Strategiji oružane borbe*, a potom i u normativnim dokumentima. Trebalo bi, posle istraživanja, izraditi i novi pravilnik o kontroli i ocenjivanju mobilizacijske i borbene gotovosti u oružanim snagama.⁴²

Bez obzira na to koja će se od navedenih klasifikacija primeniti, na osnovu uređenog odnosa dve gotovosti, neophodno je da se prema njoj izradi odgovarajući kibernetički model radi objektivnije kontrole i praćenja rada jedinice i realnijeg ocenjivanja nivoa njene borbene (mobilizacijske) gotovosti. Primena takvog modela bi omogućila bolje sagledavanje i vrednovanje celokupnog stanja jedinice, jer bi se morali uzimati u obzir ne samo rezultati rada već i rad jedinice, opšte stanje i ostali uslovi. Izjednačavanje mobilizacijske gotovosti (po rangu) sa borbenom omogućilo bi bolju pripremu za mobilizaciju, a time i bolju pripremu jedinica u toku mobilizacije za uspešno obavljanje borbenih zadataka.

⁴² Pravilnik može biti objedinjen kao što je ovde navedeno, a može biti i zaseban za svaku vrstu gotovosti.